

Zakon „lynch“ v Ameriki in mednarodno pravo.*)

Kaj je to zakon „lynch“, o katerem je v Evropi toliko govora izza 15. marcija tega leta? Po ameriškanih pojmih „lynch“ ni drugega, nego sodba naroda, kateri nastopa namesto rednih sodnikov, bodi zato, ker se narodu vidi, da je preiskava nekaj predolga, ali ker se mu vidi, da so krivci bili oproščeni zaradi podkupnosti sodnikov ali iz drugega razloga, bodi zato, ker javni red zahteva, da se pravda brzo vrši in brez odloga.

„Lynch“ je nam v Evropi nekaj nepravnega, krutega in barbarskega. To je tudi res po naših nazorih, ni pa po nazorih ameriške demokracije, katera misli, da narodu pristojna pravica storiti konec dolgotrajnosti rednega postopanja ter postaviti se na mesto slabih sodnikov. Ali vprašanje je: je li vedno uprav narod tist, kateri nastopa za redne sodnike, a ni li manjšina in to ne vselej boljša manjšina? Res so redne preiskave počasne zlasti v Ameriki; a zakaj? Zato, ker redna pravda teži na to, da najde realnega krivca, ker hoče ustanoviti natančno, kaj je njegov greh, ker noče, da bi bili nedolžniki obsojeni. Navadno, redno postopanje ima brez dvojbe svoje nedostatke, ali ti izginajo pred nedostatki sodbe z „lynchom“, katera ne pazi na to, kar mora vsaka država jamčiti svojim državljanom: življenje, svobodje, imetek, čast. „Lynch“ ne pozna jedne izmed glavnih garancij, do katere ima obtoženec pravico v vseh modernih državah: obrane. Obtoženec je po „lynchu“ obsojen, da si ni zaslišan. On ne more saboj dovesti zagovornika. A to še ni dovolj, nego niti ni procedure, katera bi pokazala, da je obsojenec uprav tist, katerega je ta takozvani narod hotel obsoditi. Kdo neki jamči za njegovo istovnost?

Lahko je reči, da ima narod pravico nastopati za sodnike. Ker v Ameriki narod voli sodnike, pravi se, da so tudi člani „lyncha“ sodniki: narodna volja ruši ono, kar je včeraj posta-

*) Desjardins: „Medjunarodno pravo i zakon o lynchu.“ — James Bryce: Zakonsko ustavno gledište lyncha u New-Orleansu. — Iz „Mjesečnika“, br. 9., 1891. Spisal Dinko Politeo.

vila; če vidi družbinsko pogibelj, ona lahko včeraj izvoljene sodnike zamenja z novimi sodniki.

To razlaganje je iluzorno. Ako so v Ameriki v obče sodniki slabi, in to se često očita, to znači, da je sodna organizacija slaba. Naj se torej popravi. Ali odpraviti sodnike, da se pravda vrši, to je nekaj, kar se ne dá razumeti. Kajti člani „lyncha“ niso sodniki. Sodniki aplikujejo zakon, a „lynch“ se postavlja nad zakon. Sodnikova naloga ni samo, da sodi, nego da ustanovi stopnjo krivde. „Lynch“ pa, ta samo sodi, in bodi kakeršna krivda koli, on ne pozna druge obsodbe, nego v smrt. Narod voli sodnike, da preiskujejo in sodijo, a člani „lyncha“ niso drugo, nego organi narodne jeze. Oni ne zvršujejo prava, oni se maščujejo. Obsodbi rednih sodnikov se pokoré prijatelji in rojaki obsojenčevi. Obsodbi članov „lyncha“ ne; ta obsodba ostavlja za sabo željo novih maščevanj, novih „lynchov“.

V Evropi tudi ni znano, kako in koliko je običajna sodba „lynch“ v Zjedinjenih državah. Leta 1884. bilo je 105 smrtnih kaznij, ki so jih izrekli redni sodniki, a 219 z „lynchom“; leta 1885. bilo jih je 108 po rednih sodnikih, a 181 z „lynchom“; l. 1886. bilo jih je 83 po rednih sodnikih, a 133 z „lynchom“; l. 1887. bilo jih je 79 po rednih sodnikih, a 123 z „lynchom“; l. 1888. bilo jih je 87 po rednih sodnikih, a 144 z „lynchom“; l. 1889. po rednih sodnikih 98, a 175 z „lynchom“. Če se premislijo ta števila, nastane vprašanje: katero je redno sodišče, ono, katero se zove zakonito, legalno, ali pa „lynch“?

Reklo se je, da je sodba „lynch“ bila potrebna v začetku pri ustrojstvu držav, da se prepreči razbojništvo, da se kaznijo zamorci, kateri so plenili bele žene. A denimo, da je to dovoljeno, vendar takšno opravičevanje „lyncha“ pada, ako se pomisli, da „lynch“ postaja vsaki dan običnejši, da je veljaven v najnaprednejših državah, da se često tej narodni sodbi na čelu ljudje najodličnejši, pravniki najuglednejši, da Amerikanci, naj so v katerem stadiju prosvete koli, gledajo z nekakšno slastjo obešenega človeka. Amerikanski narod je pretil toliko krvi za svojo svobodo. Rekli bi, da oče ostavlja v dedščini sinu ljubezen do svobode, ali zajedno tudi žejo krvi. Tolika je njegova ljubezen do svobode, da bi najrajši zrušil vse temnice; ali zopet je takšna žeja krvi, da je pripravljen potegniti konopec, kateri je zavil

okolo vratu obešenega človeka. Kadar se žrtev, katera izdihne zadnjikrat, v zraku stresa, Amerikanec z nekako zversko besnostjo aplaudira.

V Ameriki je nekaj pravnikov, kateri bi radi „lynch“ popisovali kakor sodbo, katera se zadnje čase boljše vrši, nego li se je preje vršila. Izmed njih pišejo nekateri, da obtoženec sme imeti zagovornika. Profesor Oksfordskega vseučilišča James Bryce piše, da se zakon „lynch“, čeprav je bil neznosen za Evropejce, denašnji dan vrši brez katerega koli arpitarnega nasilja. Ali ni tako. Najboljši dokaz je lynching, kateri je izveden dne 14. marcija tega leta v New-Orleansu in zaradi katerega je baron Jova, minister Italije v Zjedinjenih državah, ostavil svoje mesto Meeting je sklican na 10. uro v jutro. Naroda se je nabralo od vseh strani mesta. Parkerson prijavlja zbranemu narodu „infamno delo“. Porota je oprostila Italijane, kateri so ubili Hennessyja. „Jaz ne želim — pravi govornik — niti imena, niti slave; jaz nisem drugega, nego državljani svobodne Amerike in hočem zvršiti dolžnost državljansko. Zagrabimo za puške!“ Narod, vzpodbujen, vzame puške in odide k temnicam, udre vánje in z neizrecnimi krutostmi ubije Italijane. A tega ni bilo zadosti, narodu je trebalo še nekaj drugega. Dva Italijana, Macheco in Bugnetta, so izvedli na polje, obesli in postreljali. Knopec Bugnettov je trikrat utrgal se in siromak je bil v velikih mukah trikrat obešen. Narod ploska. Čez nekoliko časa pride redni sodnik, da konstatuje smrt.

Znano je, kaj se je zaradi tega dogodilo med Italijo in Zjedinjenimi državami. Italijanska vlada misli, da ima pravico zahtevati, naj se ubijalci kaznijo in odškodujejo obitelji žrtev. Amerikanski časopisi so pisali, da je zahteva Italije agresivna in da Italija s svojo zahtevo dokazuje, kako se izza XV. veka ni niti za korak približala k prosveti; da sta kralj Umberto in minister Rudini hoteli s svojo zahtevo popularna postati, nič drugega. Razun tega amerikanski časopisi napadajo društvo „mafia.“ Italijani so bili člani tega društva in to društvo je sestavljeno od najhujših zločincev. Glava redarstva Hennessy, kateri je hotel uničiti to društvo, pal je pod njegovimi udarci. Njegovi sodržavljani bili so zategadelj v pravici, da maščujejo njegovo smrt. Desjardins pobija ta prigovor, češ, da je vlada Zjedinjenih

držav imela pravico in dolžnost preganjati člane društva „mafia“ ter da bi jih bilo redno sodišče moglo tudi v smrt obsoditi, a v konkretnem slučaju ne gre vprašati se, kakšni so bili ti Italijani, pogubljeni; oni so ubiti, a sodišče, katero je pozvano, da bi uporabilo zakon, ni po predpisanih načinih izreklo obsodbe; to je razbojstvo in v denašnjih mednarodnih odnošajih je Italija imela pravico zahtevati, da se kaznijo razbojniki.

Seveda Blaine, državni tajnik severo-ameriške republike, vzkliceval se je, dopisujoč Italiji, na razlogo druge vrste, da odkloni zahtevo Rudinijevo. On misli, da Washingtonskemu kabinetu ni izpolnjevati mednarodnih dolžnostij Italiji, ker za takšen slučaj ni formalnega akta. To pa ne velja po mnenji Derjardinsa, češ ta razlog bi bil pravi pri vprašanji izročevanja. Klüber, Martens, Toelix, Phillimore, Twis, Heffler uče, da izvrševanje ni osnovano v strogosti naravnega zakona, nego je podrejeno vzajemni pristojnosti in koristi. Ali tu ne gre za izročevanje. Izročevanje je akt, po katerem država prepodaje človeka obtoženca ali priznanega krivca zaradi delikta, storjenega izven njenega teritorija, drugi državi, katera ga reklamuje in katera je pristojna, da ga sodi in kazni. Tu pa je slučaj povse različen. Blaine se vzklicuje na odgovor, ki ga je federalna vlada dala Španiji l. 1851. Desjardins odgovarja, da je tedaj šlo za izgrede, storjene v času upora in da vlade ne mogo biti in niso odgovorne za kvare, katere trpe inozemci za časa upora ali državljanskih bojev.

Amerikanski pravniki menijo, da tu ni vprašanja, kaj je mednarodno pravo. Desjardins odgovarja, da kakor so med posamezniki dolžnosti, katere niso ustanovljene z nikakim dogovorom, tako so takšne dolžnosti tudi med narodi. V mednarodne dogovore se ne bode nikdar uvrstilo, da državljani jedne države ne mogo biti v drugi državi ubiti, ne da bi bili zaslišani in sojeni. Blaine piše, da so vzajemne dolžnosti narodov omejene z jednim načelom mednarodnega prava: nijedna država ne more inozemcem podeliti višje protekcije, nego li svojim državljanom, ne more jim zajamčiti posebnih pravic, katerih državni zakoni ne dajejo državljanom samim, to načelo je izrekel tudi knez Schwarzenberg v glasoviti noti z dne 14. aprila 1850. Ali, odgovarja Desjardins, Italijani ne iščejo posebnih pravic, oni se

pritožujejo, ker se njih sonarodniki niso po zakonu sodili. Desjardins pobija tudi prigovor Blainejev, da ustava ne dopušča federalni vladi mešati se v notranje posle Luisianije. To je, po njegovem mnenji, vprašanje zgol administrativno. Užaljene vlade treba da imajo nekogar, ki se do njega lahko obrnejo. Kedar se je kateri državi v republiki obrniti do kake inozemne vlade, to stori ona preko federalnih oblastij. Pa kako to, da se te oblasti skrivajo za posebne zakone pojedinih držav, kedar inozemne vlade hočejo obrniti se do teh držav? Takšen položaj skriva v sebi klico mednarodnih neprilik. Vlada, katera sedi v Washingtonu, more samo zastopati republiko v odnošajih in sukobih z drugimi narodi. To ulogo jej daje tudi ustava.

James Bryce pride nekako do drugih končnih zaključkov. Ti so:

1. Vsaka inozemna vlada ima pravico „prima facie“ do dostila za žaljenja, proti zakonom storjena njenim podložnikom, tudi ako ni v tem smislu formalnega dogovora, „a fortiori“ pa, ako je kak tak dogovor.

2. To zadostilo je lahko civilno z denarno odškodnino ali kriminalno s kaznovanjem krivca.

3. Civilna forma zadostila ne dela težav. Najprej se lahko doseže s civilno tožbo proti tistim, ki so žaljenje zakrivil; a če to sredstvo ne zadoščuje, tedaj vlada, v tem slučaju kongres, lahko določi odškodnino, katera je po volji federalni vladi. -- Blaine je bil v tem smislu privolil odškodnino za tedaj, kedar bi bil dogovor prekršen.

4. Kriminalna forma je važnejša, ker daje več garancij za zaščito inozemčevu. Niti eksekutivna, niti zakonodavna oblast ne more dati tega zadostila, ne more namreč kazniti krivico nego samo sodišče po preiskavi in obravnavi.

5. Ako je očito, da, bodi zaradi pomankljivosti postopanja, bodi zaradi neokretnosti sodnikove, krivci niso kaznjeni, tedaj se inozemna vlada ne more smatrati za zadovoljeno. To, da je pravica zanikana, pa pač ustanavlja prekršek mednarodnega prava in more biti „casus belli.“

6. Ta komplikacija lahko nastani v vsaki deželi kjer eksekutivna oblast ne more segati v sodne posle. V Zjedinjenih državah je zapreka še večja:

a) ker federalna vlada nima danes nikakeršne juridikcije, da bi preganjala one, ki so z „lynchom“ obeseli inozemne državljane, v kateri si bodi državi, ki je del federacije;

b) ker federalna vlada, tudi če bi imela to juridikcijo, ne more preiskave prenesti iz sodnega okraja, v katerem se je dejanje storilo, v drugi okraj, in še manj more v to svrho ustrojiti posebno sodišče. In če bi jo kongres v to pooblastil, ravnal bi proti ustavi.

7. Federalna vlada ne more po ustavi segati v policijo države braniti inozemca.

8. Vse te težave izhajajo od ustavnih določil Zjedinjenih držav.

James Bryce bi rad, da naj kongres dá amerikalnski vladi širšo jurisdikcijo v mednarodnih odnošajih, zlasti kolikor se tiče protekcije inozemcev.

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Slučaj §-a 163. obč. drž. zak.

Deželno sodišče v P. je v pravdi Marije Č. proti zapuščini Josipa M. po kuratorji ad actum dru. K. C. na pripoznanje očetstva ter na privolitev, da bi tožiteljica bila zato, ker je Josip M. z Josipino J. stopil v zakon, upisana v krstno matico kot zakonska hči Josipa M., razsodilo tako-le: Josip M. je oče dne 6. majnika 1858 v Pragi od Josipine J. porojene tožiteljice Marije Č. roj. J.; le-tá bila je legitimovana po zakonski zvezi med Josipom M. in Josipino J. — Odbija pa se tožba Marije Č. roj. J. po tem delu, naj bi se spoznalo za pravo, da je kurator zapuščine Josipa M. dolžan pripoznati to očetstvo tožiteljici ter njeno legitimacijo »per subsequens matrimonium«, nastalo po zakonski zvezi Josipa M. z Josipino J. in dolžan privoliti, da bi bila tožiteljica na podlagi rzsodbe upisana v krstno matico kakor zakonska, »per subsequens matrimonium« legitimovana hči Josipa M. in Josipine J.